

סיפורו ורישומיו של הרופא ד"ר מישל דורה (DORET) השוויצרי שצורף ע"י הצלב האדום לטפל במעפילי "אקסודוס" שגורשו לגרמניה באוניה "אמפייר רייבל" 17 באוגוסט — 11 בספטמבר 1947

תודתנו ליעקב וימן¹ שהעביר אלינו את החומר המקורי
תרגם מצרפתית: יואש צידון-צ'אטו (יצצ), 28 בספט' 2007

ד"ר דורה מספר :

המאמר המכובד שהופיע בעיתוננו, לפי דברי ראול ריזן, ב-18 ביולי 1997, בנושא האודיסייה של אקסודוס ב-1947 והקשריה לגבי הצלב האדום הבינלאומי, עורר בידידנו ז'אק גראנז' את הדחף להציע לי לספר לכם על השבועות הספורים שבהם הייתי מעורה באירועים הללו. מאמרים אחרים אודות חגיגות המאה לקונגרס היהודי של באזל החיו את ענייננו בנושא הציונות כתנועה דתית או פוליטית. בימים אלה, הסכסוכים במזרח התיכון ועתיד הציונות, מופיעים שניהם על סדר היום.

להלן מספר תאריכים הנחוצים לאיזכור קצר של המצב ששרר במזרח התיכון לפני 1947 :
(הערה : לכל אורך המאמר, תאריכים, קביעות גיאופוליטיות, ותיאורים, תורגמו בנאמנות לנכתב, ללא בקרה היסטורית- יצצ).
1880- תיאודור הרצל מנסח את דוקטרינת הציונות ואת רעיון המדינה היהודית בפלשתינה.
1922- האנגלים מקבלים מידי חבר הלאומים את המנדט, כמו "פרוטקטוראט", לפיקוח על פלשתינה, עיראק ועבר הירדן. הם פורסים את צבאם בפלשתינה ומנסים, תחת לחץ ערבי, להגביל את ההגירה של היהודים.
1917 (מופיע במקור אחרי 1922 - יצצ)- לורד בלפור מכריז שהממשלה האנגלית רואה בעין יפה הקמתו של "בית לאומי יהודי" בפלשתינה.
מאי 1939- נוויל צ'אמברליין מפרסם בלונדון, את "הספר הלבן" אשר מגביל ("זמנית"- יצצ), ובעצם אוסר על כל עליה יהודית לפלשתינה.
מועצת חבר הלאומים מכריזה כי מניעת העלייה היהודית לפלשתינה היא בלתי קבילה (בשל תנאי המנדט- יצצ) ומזמנת דיון לספטמבר 1939. פרוץ מלחמת העולם השנייה מנע את קיום הדיון.
יוני 1945- מפלגת הלייבור האנגלית, אשר תמכה בהקמת הבית הלאומי היהודי, עולה לשלטון. מייד עם עלייתה דורשים הארגונים הציוניים את ביטול ההסגר ועלייה מיידית של 100,000 ניצולים מהמחנות הנאציים. סירוב מוחלט של ארנסט בוויין, שר החוץ של ממשלת אטלי.

זהו האקלים הפוליטי בו תתפתח, שנתיים מאוחר יותר, האודיסייה של "אקסודוס".

15 באוגוסט 1947, שעת צהרים. תוך שאני יוצא מחדר הניתוח של שרות ORL של בית החולים הקנטונלי (מונח לשטח מקצועי רפואי. ראה פרטים בגוגל - יצצ), מיידע אותי חבר, שהצלב האדום

¹ כרמלה וימן ז"ל, אמו של יעקב, הייתה מעפילה ב'אקסודוס' והתנדבה לעזור לדר' דורה; סיפורה מופיע אף הוא באתר, לצד כתבה זאת

מחפש שני רופאים המוכנים לצאת תוך יום כדי להחליף שניים אחרים המוצבים באניות העוגנות בפורט-דה-בוק, נמל נפט, כ- 40 ק"מ ממרסיי. 1500 יהודים העצורים על כל אוניה, נתונים בתנאים מפחידים: הם מסרבים להצעה הצרפתית להתפנות ליבשה, יש חשש למגפות טיפוס או טיפוס מערות, וקיימת אירה של מרד או התאבדות קולקטיבית.

ארגונים יהודיים צרפתיים פנו לצלב האדום בהסכמת ממשלת בריטניה, ובקשו לשלוח משלחת רפואית לאוניות אלה. שלשה רופאים שווייצריים, ד"ר רולנד מארטי, נציג קבוע של הצלב האדום הבינלאומי, והרופאים דיקומן ודיבואה, יצאו כבר ב- 5 באוגוסט, והם נדרשים לחזור מייד לשרותם הקבוע. מכאן נובעת הדרישה הדחופה להחלפתם.

כרופא מחלקה בבי"ח, בן 30, אב לילדה קטנה בת 3, כשכל "חבילת הרפואה" שלי היא דיפלומה של רופא, 3 שנים סטאז' ברפואת עיניים, ו-10 חדשים ב-ORL, האם הייתה לי הזכות להצטרף להרפתקה מסוג זה?

שוחחתי בערב עם חברי פייר גאיירד, נציג הצלב האדום הבינלאומי. האפשרויות הן: הנחתת המטען האנושי הזה או בקפריסין, או בקניה, או בטוברוק (לוב- יצצ), או בקולומביה! משך החוזה הוא לשלושה חדשים לכל היותר.

מששקלתי את הסיכונים לאור הרעיון של שליחות הומאנית רצינית, גם אם לא מרוממת נפש, חתמתי.

ד"ר ארווין ווילדי, מכר טוב שלי המשרת בהיסטו-פאתולוגיה בבל-אייר, הצטרף גם הוא, וביום ה-17 באוגוסט, כשכל הפרטים והניירות סודרו, אנחנו יוצאים למרסיי.

מזה שנים שלא היה קיץ כה חם בפרובנס.

התקבלנו ע"י נציג הצלב האדום הבינלאומי במרסיי, ויצאנו למחרת לפורט-דה-בוק, שם יצרנו קשר עם חברינו השווייצריים שהיו מאד עייפים אחרי 15 ימים של עבודה מפרכת באניות- הכלוב האלה שהיו לתנורים בחום הקיץ.

ואמנם שניים מהם מצטערים לעזוב עבודה בה החלו. ד"ר מארטי, הבכיר בינינו, איש מנוסה בשגרת שליחויות של הצלב האדום הבינלאומי, נשאר כאחראי עלינו וממוקם ב- Runnymede Park, אניית הדגל של השיירה העצובה הזאת.

העולים, אומרים חברינו לעבודה, מסרבים עדיין לרדת ליבשה, מסרבים לעזוב את בית הסוהר שלהם, אלא אם יורדו לחופי הארץ המובטחת, ארץ-ישראל.

המצב הסניטארי טוב יותר משניתן לנו להבין: המחלות הנפוצות ביותר היו, פרט לשחיקה הפיזית והמורלית, דלקות עור, מרה, פורונקלים, אבסצסים, אימפטיגו, אדמת אצל הילדים, דלקות מערכת העיכול כגאסטריטיס ואנטריטיס או דזינטריה אצל המבוגרים.

המחסור בחומרי חבישה ותרופות גרם לכך שווילדי ואנכי חזרנו למרסיי והתייצבנו אצל הקונסול הבריטי מר קאי על מנת לפשוט על בתי המרקחת שלא היו עדיין מצוידים כהלכה מאז המלחמה. הקונסול הודיע לנו על ההחלטה הבריטית להורות לאוניות להפליג בימים הקרובים, כשיעדם, לטענתו, הוא בלתי ידוע!

למחרת, ה- 19 באוגוסט, חזרנו לפורט-דה-בוק עם האספקה הרפואית, עם חבילות שלמות של חומרי חבישה ועם כמה כלים כירורגיים חיוניים. לאחר מכן, כל אחד מאתנו הועבר לכבש אונייתו ע"י סירות האספקה. ווילדי על ה-Ocean Vigour ואני על Empire Rival.

הרשמים של מגע ראשון זה נשארו חרוטים בעיניים ובזיכרון: גופם של גברים, נשים וילדים, רובם במחצית גוף ערום, כשהם נאחזים בידיהם במסבך המתכת או בסורג הפלדה המכוסים בתיל דוקרני המקיפים את פתחי המחסנים; סולמות היציאה הנגמרים בצדם העליון בשער סורגים עבה;

שער נעול בשרשרת שאותו פותח, על פי פקודה, חייל במדים חמוש ברובה ועם אלה קשורה למפרק ידו.

התייצבנו על הסיפון בפני המפקד הצבאי במקום, רב-סרן אליוט (הממונה על המעפילים ומעצרים היה מפקד הכוח הצבאי ולא צוות האנייה האזרחית- יצצ), ובפני 4 או 5 אחראים מבין המעפילים, כשמאחורי הסורגים צופים בנו מאות כלואים, שנראו כאילו הם שואלים את עצמם מי האיש ומה גישתו של הרופא החדש הזה הנושא על שרוולו סרט של הצלב האדום.

אבל מי הם היהודים האלה עם מבט מודאג וחוקר? איך הם הגיעו למצב האומלל הזה? ומזה כמה זמן הם זרוקים במדמנה הזו שבאוניות? היומן שניהלתי באוניה, ובמיוחד הספר של ז'אק דרוג'י "חוק השבות" שיצא בהוצאת "פייאר" ב-1970, אפשרו לי לענות לשאלות אלה.

עוד זמן רב לפני פרוץ מלחמת העולם, מומרצים ע'י הרעיון הציוני, הציבו לעצמם ארגונים ציוניים מאירופה ומצפון אמריקה (ובמיוחד המוסד, ארגון כל-יכול יהודי), מטרה להגביר את העלייה לפלשתינה של כל אלפי היהודים שניצלו מפוגרומים או ממחנות ריכוז, מעבר למכסה השנתית שהקציבה ממשלת בריטניה.

מספר רב של ספינות קטנות ובינוניות יצאו מצרפת, איטליה, יוגוסלביה ויוון, והצליחו לנחות בפלשתינה, בה נתפסו, (העולים - יצצ) ומטענם האנושי הועבר למחנות המעצר בקפריסין בהם הייתה כבר צפיפות יתר.

אונייה די גדולה, מאונית נהר המיסיסיפי עם תחתית שטוחה, בשם "פרזידנט ווארפילד", נרכשה באביב 1947, והוסבה באיטליה לקלוט 4,500 איש בצפיפות, בחוסר תנאים אנושיים, ובלא התחשבות בכללי הבטיחות וחוקי השייט, ונשלחה לנמל Sete. הספינה אותרה מייד על ידי שרותי הריגול הבריטיים בהיותה כלי שייט חשוד.

באותו זמן מ'ין המוסד וכינס כמה אלפי יהודים מבין יושבי מחנות הפליטים במרכז אירופה ובמזרחה, ומבין ריכוזי היהודים בצרפת ובמדינות אחרות. כל היהודים הללו, ציונים או לא, החליטו להגיע לחופי פלשתינה בכל מחיר, אף שהבינו מראש את הסיכון והמחיר שכרוכים בהפלגה, וגם שעליהם יהיה לשאת במשמעת שתידרש מהם בעת ההפלגה. רשימות של שמות בדויים נערכו כדי לסייע להם לעבור את אזורי הכיבוש הצרפתי והאמריקני ולהגיע בסופו של דבר לפרובנס ברכבת או במשאיות.

במרסיי הנפיק הקונסול הקולומביאני 4,500 ויזות כניסה מפוברקות לקולומביה, במחיר של 5 דולרים האחת. לבסוף, בלילה שבין

ה- 9 ל- 10 ביולי 1947, עלו 4,500 האנשים על "פרזידנט ווארפילד", כשכל איש נושא עמו חבילה בת 10 ק"ג לכל היותר.

כשתוהים על הלוגיסטיקה שצריך היה לארגן כדי לכנס, להאכיל (בעת קיצוב המזון הנהוג באירופה שאחרי מלחמת העולם השנייה - יצצ), לחלק לקבוצות, ולהוביל מסה כזו שרבים מאנשיה שבורים פיזית ונפשית משנות ההסגר במחנות, לא נותר אלא להישאר המומים.

ביום ה- 11 ביולי, פרזידנט ווארפילד הצליחה לצאת לים הפתוח ללא הפיילוט המתחייב, וזאת לאחר שחתכה את הכבלים שקשרוה לרציף, שהתנגשה פעמיים בעמודי הנמל, ושהשתחררה משרטון החול שעליו עלתה במים הרדודים.

האונייה פנתה מזרחה, ומשעזבה את המים הטריטוריאליים של צרפת נמצאה מלווה ב- 5 משחתות אנגליות.

עברו שמונה ימי הפלגה במהירות שיכלה לפתח אונייה זקנה זו עם נוסעיה שהצטופפו במידה שלא תאמן. אנשים שבאו מ-17 מדינות שונות ודיברו ב-23 לשונות, ביניהם ציונים מושבעים, מקיימי מצוות דת, אתאיסטים, וקומוניסטים שרופים, לרוב בין הצעירים. אבל כולם היו נתונים במשמעת שקיבלו על עצמם מרצון, ובעיקר מונחים ע"י תקוותם להגיע לארץ המובטחת. למזלם היה מזג האוויר רגוע יחסית, דבר שהקל על ההפלגה. גם אבל לא היה חסר, כמו על מותה של אם צעירה בעת לידה ועל הפקדת גופתה לים הכחול (על פי המסורת הימית- יצצ).

משהגיעה פרזידנט ווארפילד לכדי תצפית על חופי פלשתינה, צוותה (ע"י הבריטים- יצצ) לסוב לאחור, ולאחר שהותרה על ידי דובר (בריטי- יצצ) שפנה אליה באנגלית, גרמנית, פולנית ויידיש, נלכדה האנייה כ"סנדוויץ" בין שתי צלבניות, בים הפתוח הבינלאומי לפי טענת העולים, ובמים הטריטוריאליים של פלשתינה לפי טענת האנגלים. האונייה נוגחה 7 פעמים לאורך נתיב של 2 מיילים ימיים, ולאחר מכן הסתערו עליה חיילי קומנדו על מנת לשבותה.

התפתח קרב עיקש במשך שעתיים, בו לחמו האנגלים באלות ובגז מדמיע, כשהיהודים השיבו בזריקת קופסאות שימורים, ברגים גדולים, בקבוקים וחפצים אחרים. למרבית הצער, מספר יריות משני הצדדים גרמו לפצעי מוות. מאזן הלחימה: 156 פצועים ו-11 הרוגים, 5 יהודים ו-6 אנגלים (לפי דברי ד"ר דורט - יצצ).

לפני תפיסת האונייה ע"י הבריטים, הורה המוסד לאחראים מבין המעפילים, באמצעות רדיו, להניף על ראש התורן את הדגל שהוכן לקראת הכניסה לחיפה, ושעליו נכתב השם שהיה עתיד להיות נפוץ ביותר: "אקסודוס 47".

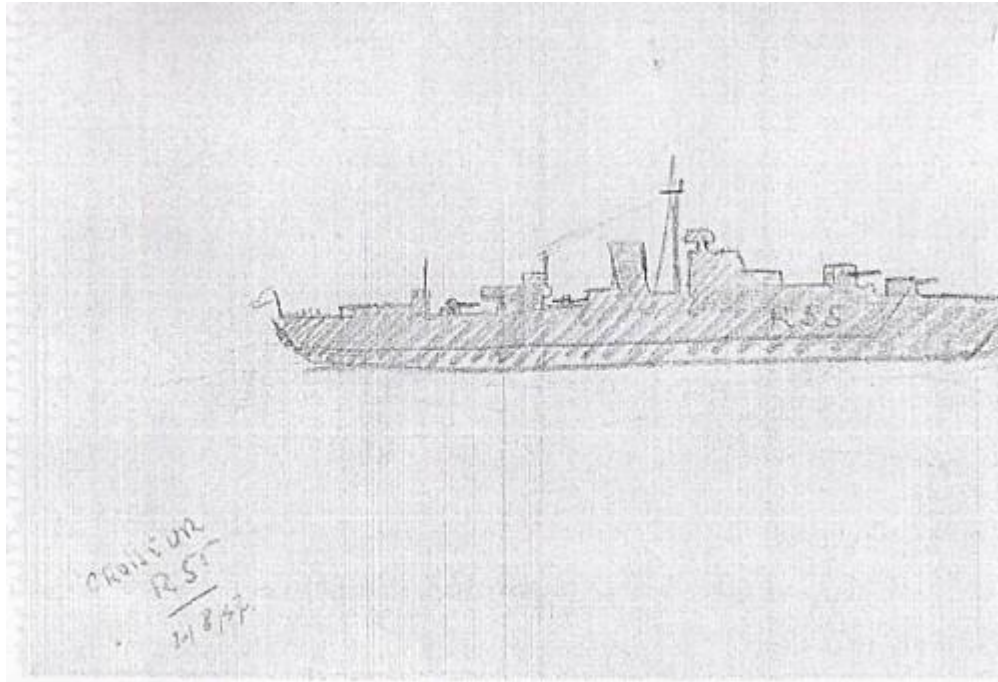
אקסודוס נגררה לנמל חיפה, שם הורדו 4,500 העולים, תשושים לאחר שבוע ההפלגה, במבטים כבויים, המומים ע"י האירועים, כשחיילים בריטיים שמלאו בהמוניהם את הנמל דחפו אותם לתוך מחסניהן וסיפוניהן של שלוש אניות "ליברטי", כינוי נלעג של "חופש", לאוניות- משא מוסבות לאוניות סוהר, בהן השתמשו ב-1945 להובלת שבויי המלחמה של בנות הברית. היהודים נכלאו בהן באקראי, ללא חלוקה לפי משפחות או קבוצות מאורגנות, וללא חפציהם האישיים.

האנגלים הבטיחו, באמצעות רמקולים, שהאנשים יובלו למחנות המעצר בקפריסין, מחנות מוכרים כ"חדר המתנה", שבו מחכים להעברה חוקית לפלשתינה.

...ושלשת האוניות, ה-Runnymede Park, ה-Ocean Vigour, וה-Empire Rival, אוניות בעלות נשימה קצרה, זקנות וחלודות, בנות 10,000 טון כל אחת, עזבו מייד את חיפה. במקביל התפתח בלט דיפלומטי בין הממשלה הבריטית והצרפתית, כשהראשונה מאשימה את השנייה בחוסר שיתוף פעולה ובשמירה לקויה בנמליה, ואילו השנייה מביעה חששותיה כמעט בגלוי, על התנהגות בלתי אנושית של הכוח המנדטורי.

איגרות דיפלומטיות הוחלפו בין שתי הממשלות בעת שאוניות ה"ליברטי" פילסו את דרכן מערבה, בעזבן את קפריסין מאחור, כמצוין בספרו של Derogy.

למרות שצרפת הייתה חייבת למעשה, מבחינה פוליטית, להסכים ש"הבלתי לגליים" יוחזרו למקום ממנו יצאו, היא לא הסכימה, תחת שום תירוץ, לאלצם לרדת ליבשת ע"י שימוש באלימות. ארנסט בוויין, שעליו אמרו שרעיונו היה להפוך את פלשתינה לאימפריה ערבית בשרות הכתר הבריטי, חשב להכניע את השבויים הכלואים באוניות- הכלא ע"י צמא, רעב ובדידות. שלושת האוניות שטו באטיות במשך 11 יום, מלוות באניות מלחמה, עד לפורט דה בוק, שם אפשרה להן ממשלת צרפת להטיל עוגן ולהתקשר לרציפים.

מבט מ"אמפייר רייבל" על משחתת מלווה

המזון מצטמק. חסרים מים, הכלואים בילו 11 ימי זוועה, זרוקים בתחתיות מחסני האניות.... אבל ההצעה שתורשה להם הירידה בצרפת, למחנות שהוכנו בחיפזון, נדחתה פה אחד. במשך העגינה בפורט-דה-בוק שאמורה להמשך 25 יום, רק 150 עולים הסכימו לרדת, מחציתם ע'י החלטתם הם, ומחציתם על פי עצתם של רופאי הצלב האדום. ארבעים ילדיהם הצטרפו. מובן שמנהיגי העולים עבדו לשכנע את כלואי האוניות החוזרות לפורט-דה-בוק (שלא לרדת- יצצ), לחזק את תקוותו של כל אחד שחזרה לארץ ישראל כגוף אחד הנה אפשרית. הכלואים קיוו גם שנחישותם להישאר כלואים תשכנע את דעת הקהל בעולם, שכנוע שעשוי היה לרכך את עמדת האנגלים.

אני מעז לחשוב, שההסברים הנ'ל, שקדמו להרפתקה האישית שלי, אפשרו לכם להבין את פירוש האווירה של מרד מחד ושל השלמה מאידך, ששלטה באוניות ה"ליברטי" בעת שהותר לי לעלות על סיפון.

אני חוזר אם כן ל- 19 באוגוסט, היום הראשון בקרב יושבי Empire Rival, בה אמור הייתי לבלות 3 שבועות, ושמתוכן אנסה לתאר את הרגעים הבולטים ביותר. באוניה היו: 1,526 עולים, מהם 629 גברים, 606 נשים, 291 ילדים — 30 אנשי צוות ו- 4 קצינים מפקדי המשמר שמנה 120 חילי צנחנים סקוטיים, בחורים בעלי שפה פחות או יותר בלתי מובנת. סך הכל 1676 נפשות שנדחסו בצפיפות אימה לאונייה שהוסבה לקלוט 614. חלוקת הכלואים: 400 בכל אחד מהמחסנים הקדמיים ובהם אין כל סידורים, אפילו לא כאלה מברזנט, 300 על קדמת הסיפון, מוגנים ע'י ברזנטים מתוחים. מחסן אחורי שהוסב לבית חולים של 100 מיטות צמודות לדפנות האנייה בשלוש קומות, קבינה שאמורה לשמש כמרפאה, 3 על 3 מטר ובה מיטת ברזל, ארון בית מרקחת מצויד כהלכה בגלל מאמצינו, שולחן, 2 כיסאות וארגז, מלאי תחבושות, ארגז שעוד ידובר בתפקידו, ועוד קבינה שכנה המשמשת דירה וחדר שינה לשלש אחיות ורופא ילדים יהודים, שגרו שם בחברת בני זוגם או חברים. החיילים שוכנו במחסן אחורי שאת סידוריו הפנימיים לא ראיתי. לקצינים ולקציני הצי המסחרי היו קבינות פרטיות.

את פני קיבל הרופא הצבאי באונייה, ליוטננט Mudie, סקוטי הצעיר ממני בשתיים או שלש שנים, שובה לב, מסור, אבל שרותו הצבאי בשלושת השנים האחרונות לא הוסיף לו ידע רפואי. אני גר אתו בקבינה ממש קטנה מתחת לפח (לרצפה של- יצצ) הסיפון העליון.

משהגעתי, סיירתי על הסיפון ובמחסנים בליווי של אולגה, נלי וגניה, שלש האחיות היהודיות שגויסו ע"י קודמינו השוויצריים וששרתו גם כמתורגמנות. מטרת הסיור הייתה להראות את פני לנמצאים, ולהציג את עצמי בפני המנהיגים היהודיים שמונו בכל מחסן, שהם גם אחראים על המשמעת ועל חלוקת המזון. לאחר מכן ביקרתי אצל 70 החולים שבבית החולים, ואצל תריסר החשודים במחלת השחפת, שהורחקו אל חלק אחר של בית החולים, כשמחיצת ברזנט מפרידה ביניהם לבין אחרים.

לבסוף, הלכתי עם ליוטננט מודי לבדוק במרפאה שבה החום עולה על 45 מעלות צלזיוס, את חמישים הפציינטיים שנשלחו אתמול ע"י ד"ר Ducommun, פציינטיים/חולים שהוא לא הספיק לבדוק בעצמו.

ב"צוו המשימה" שלנו כרופאי הצלב האדום הבינלאומי כתוב שתפקידנו אינו תפקיד של משקיפים בלבד, אלא תפקיד של מטפלים, ובעיקר של מאתרים את המקרים שחומרת מחלתם מחייבת פינוי מהאנייה, אם בשל סיכונם האישי ואם כדי למנוע התפשטות מגיפה.

משימה זו הייתה קשה מאד למילוי בתנאי הבדיקה שניתנו לנו. הבנתי מייד שכמעט בלתי אפשרי לאמת את תלונותיהם של מספר עולים שאבדו את אמונם, מוכים, שניסו לרדת מהאנייה בצוו רופא הצלב האדום, כדי ששאר הכלואים יקבלו את ירידתם בהבנה.

מצד שני, היה מאד קשה להעריך כהלכה את הסימפטומים הסובייקטיביים של אלה שהסתירו את סבלותיהם, כדי להישאר על אף הכל עם בני דתם. זו הייתה בעיה מצפונית שהכבידה עלי במשך הימים שעשינו בפורט-דה-בוק ולאחר מכן בגיברלטר, שם שבו והציעו לעולים לרדת ליבשה.

בערב הזה, ה-19 באוגוסט, בשעה 1900, הגיעה סירת מנוע ולקחה אותי לנמל לקבלת פנים מלבבת שאורגנה ע"י רופאי הקהילה הצרפתיים: צלחת ענקית של bouillabaisse (מרק סמיך של דגים ופירות ים עם הרבה שום. מאכל כיף, פרובנסלי- יצצ), י"ש אניס ועוד י"ש, ואחר כך טבילה בים לאור הירח בין 1 לבין 2 לפנות בוקר.

משחזרתי לאונייה טבלתי מחדש בדראמה...ניצלתי את הסירה כדי לאשפז יולדת שקשיי לידתה סיכנו את חיי הוולד, וזאת על אף הקושי להצמיד את הסירה לכבש האנייה, בשל הים הרוגש שנגרם ע"י רוח המיסטראל.

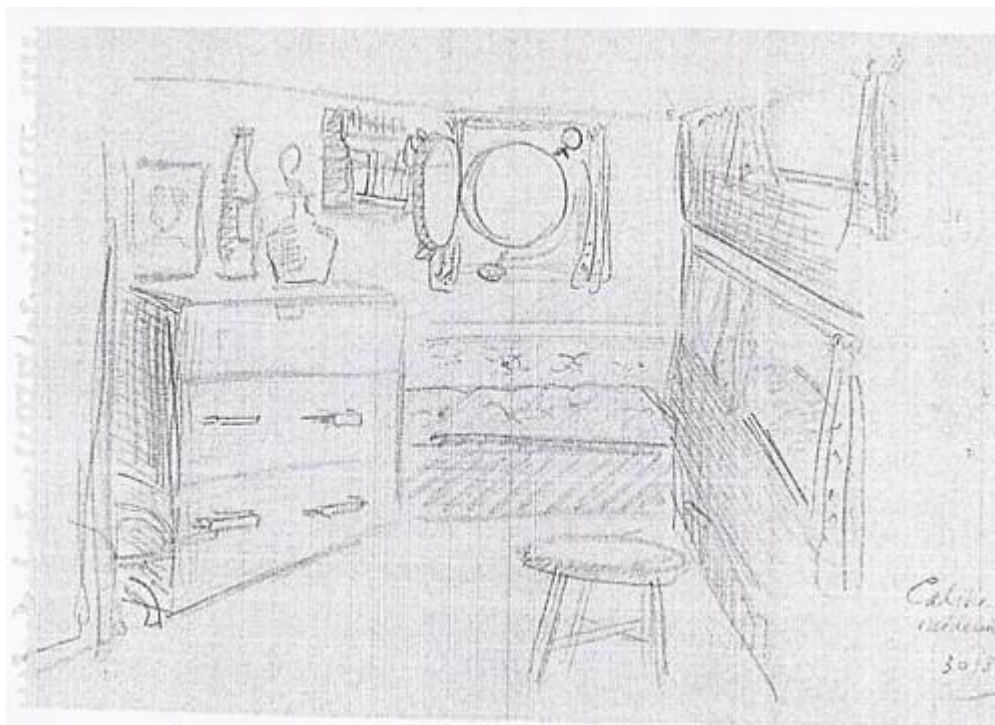
למחרת, 20 באוגוסט, אני לומד באופן מעמיק יותר את מהלך החיים באונייה ואת הארגון בעל המשמעת המדהימה של תערובת אנושית זו. האספקה מגיעה מדי יום באמצעות סירות דייגים; האוכל המכונה "כשר" מוכן ע"י העולים בעצמם ומחולק במימיות.

על הסיפון, הילדים, בנות בצד אחד ובנים מנגד, לומדים יידיש, כשהמורה כותב בגיר על פח המבנה; במעמקי המחסנים, על אף חום מחניק ואוויר שכמעט לא ניתן לנשימה, מוקמות מקהלות שחוזרות על שירתן; הזקנים בעלי הפיאות המטופחות מספרים סיפורים, והצעירים יותר משחקים קלפים או "עושים אהבה" ללא כל בושה.

המשכתי ושיפרתי את השרות הסניטארי שהקימו קודמי: התקנתי על הסיפון עמדת טיפול שבה נערה צעירה מחטאה פצעים, בועות ואימפטיגו בשפע של מרקורו-כרום או משחות סולפה.

תוך ביקורי היומיומיים במחסני המגורים אני מדלג בהצלחה חלקית על האנשים הרובצים מפותלים בקיפולים שונים, ונותן לדורשים פתק חתום, בו רשומה שעת הביקור במרפאה, לשם מגיעים בקבוצות, תחת שמירה צבאית חזקה, לאחר שפתחו להם את נעילת שער הסורגים.

אני משתמש בשרותיה של אולגה, האחיות המתורגמנות, לחלוקת תרופות לפציינטיים שמצבם אינו מחייב בדיקת רופא.

המרפאה

בימים הראשונים בדקתי, בעזרתו של ד"ר מודי, כ-120-150 איש : לחץ דם, שמיעה, תשאול (למזלי הגרמנית השוויצרית איננה רחוקה מאד מאידיש!). כל זה חייב "להתגלגל" כדי שהעבודה תיגמר לפני 1600, שהיא שעת הביקור בבית החולים. האמת היא שאם 100 המיטות תפוסות כולן, אין יותר מ-50 עד 60 חולים באמת אם מותר לי לומר, וזאת משום שקיבלתי את רשותו של מפקד האוניה להשלים את תפוסת המיטות ע"י העברתם לבית החולים של זקנים שתש כוחם. אחרי ארוחה קצרה אני מתאמץ לבדוק את המקרים המיוחדים : אנגינה, ברונכיטיס, אדמת. בכל יום מהימים הבאים צצה בעיה חדשה המחייבת למצוא את הפתרון המיטבי. למשל, דורשים ממני לבדוק 28 נשים בחודש התשיעי להריון, ולערוך רשימה של אלה מביניהן העומדות ללדת בשבועיים הקרובים. אתם מתארים לכם איך אני, "רופא עיניים העוסק בניחוש" כמוני, חוקר את הגבירות הללו כשהן שוכבות על שולחן של מטבח ואני מודד את גודל הבטן שלהן ! פעם אחרת מבקשים ממני נציגי המעפילים להתערב כדי שיגדילו את מנות אבקת החלב לילדים. במעבר ממחסן אחד לשני, אני עד לתחילתה של מריבה אלימה : חולה האפילפסיה הזקן שכבר מוכר לי, קיבל התקפה וצועק ומתפתל כשחייל מרים עליו את אלתו. עלי להודות כי הביקור במחסנים, בהם חם מעבר לכל מידה, קשה לי לפעמים, אף כי אני בא חצי ערום, במכנסיים קצרים עם כפכפים לרגלי. משאני מתחיל להיות מוכר, מברכים אותי לשלום ומחייכים אלי בכל מקום שאני עובר.

ה-21 באוגוסט, לאחר 3 ימים של עבודה של 20 שעות מתוך 24, אני חש במתח העולה דרגה בשל שמועות על הפלגה בקרוב. הקונסול הבריטי במרסיי בא בעצמו לכל אחת משלש האוניות לקרוא הודעה מתורגמת לעברית, אידיש, גרמנית, פולנית, וצרפתית, ובה הפקודה שניתנת לעולים לעזוב את האנייה עד למחרת בשעה 1800, שעת ההפלגה של האוניות להאמבורג, באזור הכיבוש האנגלי (שבגרמניה- יצצ). עלבון, מחאה, והשפלה בין אלפי היהודים האלה העדים לקריסת תקוותם האחרונה.

המחשבה להיות מגורשים בכוח לגרמניה בלתי נסבלת על ידם. ואז הולך ועולה, בטון חמור, איטי במיוחד, ההמנון הציוני שבוקע ממעמקי האנייה: "התקווה", אשר את מילותיו הראשונות ניתן לתרגם כדלקמן:

"כל עוד בלבב, נפש יהודי הומייה, תקוותנו לא מתה."

22 באוגוסט: יותר מ-20 טון מצרכים מובאים בסירות שמתקשות להיצמד לכלובים הצפים שלנו משום שהמיסטראל שב לנשוף, דבר שפועל לטובתנו בכך שהמים בהם מצויה האנייה מתנקים במידת מה מההלכלוך והשאריות שנזרקו אליהם מעבר לסיפון. עם מקרי הדזינטריה המתרבים, 8 בתי השימוש (ל-1526 נוסעים!), הם במצור, והחולים חייבים להתענות בתורים לאחר שחיכו לאנגלי שיבוא לפתוח את נעילת שער הסוגרים של מכלאות המחסנים.

הסירוב המוחלט לקבל את ההצעה שהוגשה אתמול ע"י הקונסול הבריטי יוצר אוירה מרוגשת ולחוצה בין העולים, וגורם לפאניקה שאחזה באחדים מביניהם. בשעה 1750, מציין יומן הפעילות שלי, זוג ולהם ילדה צעירה, להם המלצתי להתאשפז בצרפת, מבקשים להתפנות. מאוחר מדי. כננת העוגן מופעלת ומרימה את העוגנים, האוניות יוצאות למרחב. השעה 1800. צילי "התקווה" המרגשים מאד עולים בעוצמתם על רעש המנועים. בים הפתוח, הליווי הנצחי של ספינות המלחמה מחדש את פיקוחו עלינו.

שלוש יממות להגיע לגיברלטר ואותו מספר שעות של rolling and pitching (טלטולי אורך ורוחב-יצ) במפרץ ליון. ה"אמבטיות" שלנו, עם מיכלי מים חצי ריקים, רוקדות כקליפות אגוז. הנוסעים חולים, ברובם במחלת ים, ועל כן לי אין אלא כחמישים פציינטיים לבדיקה: הם חולים מכדי להיות חולים ולזוז! הביקור במחסנים בתוך הקיאה, עם אנשים מתפתלים, הוא מבחן חמור לי כמו לאולגה האחות, אבל לי יש פריבילגיה: משעה שאני יוצא מהגיהנום ההוא, אני יכול להתפרקד על מצופי ההצלה שעל הסיפון העליון.

מספר מקרי אדמת עם חום גבוה, אנגינה עם אבצסים, וסכנת הפלה מטילים עלי מתח מפחיד. בקבוק הקוניאק של עמיתי הוא עזר רב כשאני מנסה לישון בערב!

בשחר יום ה-26 באוגוסט מופיע ענן ענק מול חרטום האנייה: צוק גיברלטר. במרחב הנמל הגרנדיזוי, ולבסוף בים שקט כשמן, 3 אוניות ה"ליברטי" שלנו מתקשרות ליד רציף הפחם. שם יורד עלינו גשם של אבק ושביבי פחם.

תוך כדי העמסת הפחם אני מקבל את הפקודה לרדת לרציף יחד עם שני עמיתי מהצלב האדום הבינלאומי, שם מחכה לנו סירה של הצי המלכותי. לבושים במכנסיים קצרים מלוכלכים, כשרגלינו מכוסות אבקת פחם ונעולות בכפכפים, מובילים אותנו לארמון המגורים של Sir Anderson, מושל המבצר. לידי אנדרסון, אשתו, שהיא נשיאת הצלב האדום המקומי, עומדת על כך שעליה לקבלנו. אנחנו מתיישבים בזהירות על קטיפת כורסאות הסלון שלה בצבע ירוק רך וכוסות יין השרי בידינו. תוך כדי קבלת פנים מקסימה זו, נאמר לנו להעביר למחרת הצעה חדשה לכל הנשים ההרות בחדש התשיעי, והיא, שהן תרדנה יחד עם ילדיהן בני פחות מ-14 שנה, כשאחרי הלידה מובטח להן רישיון כניסה לפלשתינה.

הזמנה שנייה לשלשת הרופאים השוויצריים: ארוחת צהרים מחר עם העלית של הקצינים האנגליים, ולאחר מכן, ביקור במתקנים הצבאיים של הסלע בליווי קצין קישור.

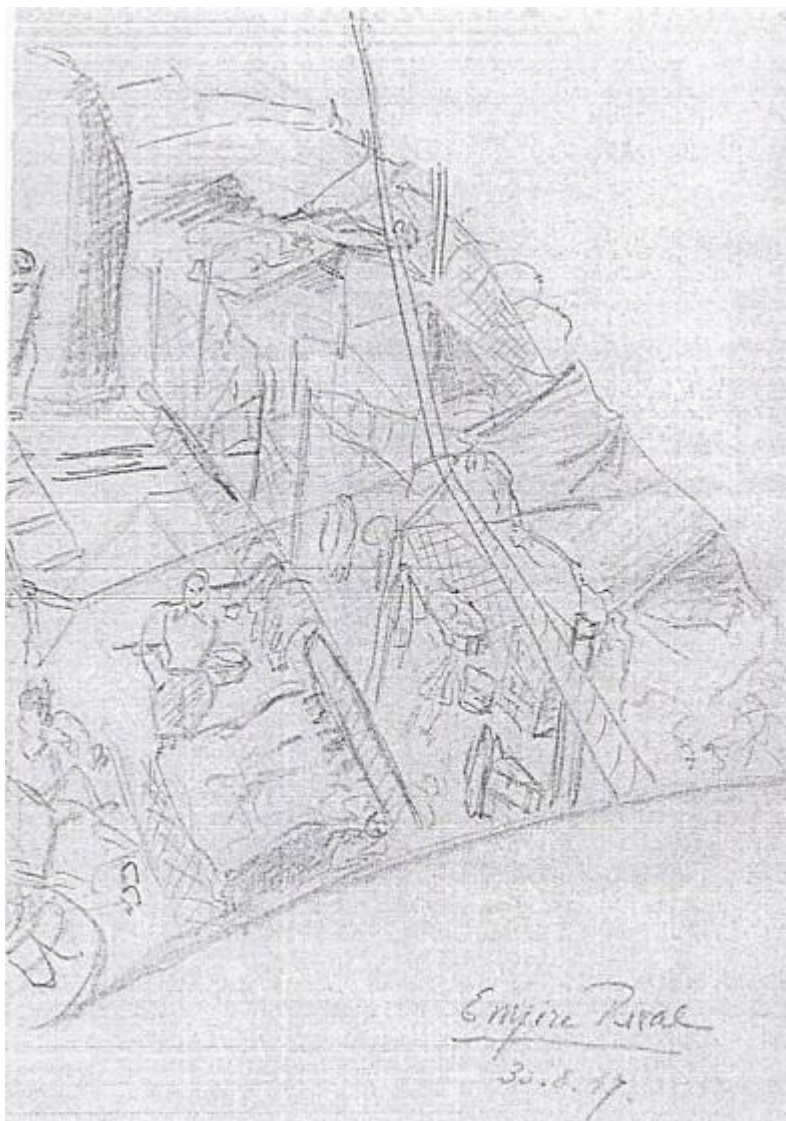
חוזרים לאוניות עמוסים בסלי פירות לבתי החולים שלנו. יש לי הפתעה בכך שנודע לי שנולדה תינוקת קטנה ב-Empire Rival בעת היעדרנו. פרז'קטורים חזקים מסנוורים באורם את סיפוני האוניות ואת מעברי הנמל מתחילת שעות בין הערביים. כדי למנוע כל ניסיון חבלה (ע"י שחיינים-יצ), מטילים פצצות עומק שמטלטלות את האניות כל חמש דקות. המנוחה בקבינה שלנו היא בלתי אפשרית משום שעל תקרת הפח שלה, שהיא ריצפת הסיפון שמעלינו, צועדים ללא הרף הצנחנים בנעליהם המסומרות. למחרת אנו מעבירים את הצעתה של לידי אנדרסון, מתורגמת

לשפות הנכונות, ומקבלים, כפי שציפינו, סירוב מוחלט : לפרק משפחה יהודית מרצונה החופשי, דבר כזה לא קיים.

אחרי סיבוב חפוז במחסנים, אני לובש חליפה לבנה, עם עניבה חונקת. לשלושתנו נערכת קבלת פנים מתחת לציורי הדמויות עם המבטים הלוחמניים של מושלי גיברלטר ב- 250 השנים האחרונות. אחרי הצהרים ניתנה לנו הפריבילגיה המיוחדת לעבור בתוך חפירות המגן אשר חפורות בגבעות הסיד הכחול המגינות על המיצר בן ה- 400 או 500 מטר, ובהן מעברים, עמדות ירי מבוצרות, מגורי חיילים, וצריחי תותחים מסתובבים.

תקלה במנוע חייבה השהיה של יום נוסף, ועל כן עזבנו את גיברלטר והלחות הנוראה שלו רק ב- 29 באוגוסט.

העולים קיבלו תוספת שמיכות וברזנטים לקראת הקור שציפה לנו באטלנטיק. החייטים - הלא זה מקצוע יהודי - חותכים, מתאימים ותופרים בגדים לכסות את קרעיהם העלובים של הילדים שמלבישים אותם, זרוקים וכלואים מזה כחודש וחצי בגטאות הצפים הללו.

גטו צף

אבל האטלנטיק שומר לנו רגעים אכזריים יותר מכל מה שחווינו עד כה. מסביב לספרד, ה-swell (גלי עומק- יצצ) וגלי מפרץ ביסקאיה משכיבים גם את אלה שהחזיקו מעמד עד שם, על אף הכדורים שחולקו ביד רחבה. דרך אגב, אני שם לב שהילדים בני פחות מגיל 10 מחזיקים די טוב מעמד נגד מחלת ים.

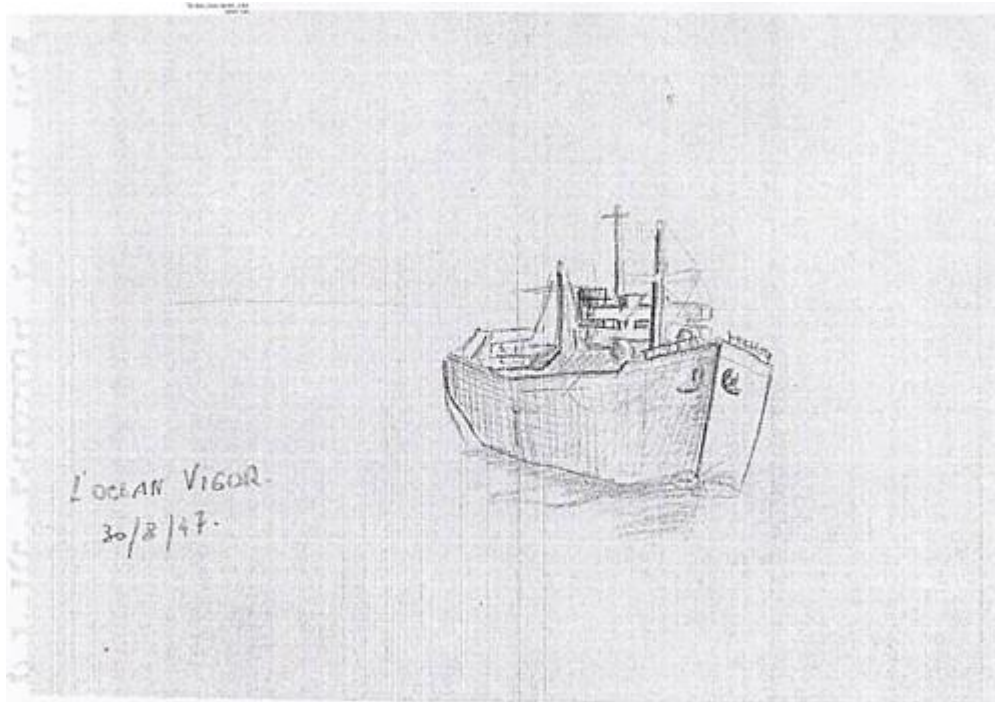
למזלנו, מזג האויר השתפר, ופרט לכמה סערות הוא נשאר יפה ומאפשר במידה מסוימת ליבש את יושבי הסיפון בחרטום, שם נרטבו בשל ההגנה הבלתי מספיקה של הברזנטים; חלקם נמלט למחסנים והעמיסו עליהם עומס יתר נוסף.

האנגינות, דלקות הגרון, ודלקות קנה הנשימה הולכות ומתרבות מדי יום.

באחד הימים ניתחנו, אני וד"ר מודי, נפיחות מוגלתית במרפקו של חייל: אני מבצע נרקוזת בפנטוטאל תוך ווריד, תוך שהוא משחק בסכין הניתוח.

בהמשך, יום אחד אנחנו חשים פתאום שהאוניה נעצרה בבת אחת. מבט דרך החלונות העגולים מאפשר לראות ששלוש אניות ה"ליברטי" וכן כל אוניות המלחמה שליוו אותנו נעצרו. מאוחר יותר הבנו מדוע: דגלה של Ocean Vigour הורד לחצי התורן. תינוק שנולד מת נקבר בים לאחר חיים בני 12 שעות בהן ד"ר וילדי נלחם בכל כוחו להצילו.

חיילים לבושים במדי שרד הצדיעו בעוד ארון המתים הקטן הורד למים. תערובת מוזרה של קשיות עורפם של האנגלים וכבודם למסורת הימית.

מבט מ"אמפייר רייבל" על אוניית הגירוש "אושן ויגור"

לאט, לאט אנחנו עולים לאורך החופים של צרפת ומגיעים למימי תעלת לה-מאנש (התעלה הבריטית- יצצ).

שני מטוסים קלים חגים מעלינו, כנראה לעריכת כתבות עיתונאיות, ואוניית מלחמה הולנדית מלווה אותנו במספר מעברים מפותלים.

אין סוף אירועים שונים מלאו את ימינו, מהם כדאי להזכיר: מספר היתקלויות מילוליות או מריבות אלימות בין קבוצות עוינות שונות, כמה מקרי היסטריה שצריך היה להרגיע, ערב חברתי אחד אצל האחיות ובני זוגן, תוך וויכוח "עם סכינים שלופים", החגיגה הנעימה של יום ההולדת ה-24 של

אולגה, המזמורים ששרו היהודים עם הפאות, השיחות עם קיבוצניקים צעירים, וידויים, תלונות, חרטות או תכניות. מדי יום אני מרגיש מקובל יותר ע'י אנשים מעונים אלה ונמשך יותר ויותר אליהם.

הפחד מהורדה בהמבורג וההשפלה הכרוכה בדבר מעלים את מתח העולים אבל גם את נחישותם להתנגד.

התחיל חודש ספטמבר, והקור מעורר בי חשד לרע ביותר, משום היחלשותם הפיזית (של העולים-יצצ) הנראית לעין. מנות האוכל קטנו.

בדקתי: קפה דלוח בבוקר, מרק בצהרים, כמה חתיכות של קציץ בשר שמור עם מעט אטריות בערב, 32 גר' מרגרינה ו-90 גר' ביסקוויטים לאיש ליום. את מי השתייה מחלקים רק פעמים ביום דרך שני ברזים בלבד. אני מקבל חלוקה של תוספת אבקת חלב לילדים המקבלים גם כדורי ויטמין C מדי יום.

ב-4 ו-5 בספטמבר עברנו את האיים הפריזיים ואנחנו מתקרבים לשפך נהר האלבה, שם עוגנות האניות בערפילי הבוקר, מחכות לתורן לעלות (במעלה השפך- יצצ) עד האמבורג. יום ראשון, 7 בספטמבר: סערה חזקה וגשם סמיך העוטף אותנו כוילונות, מציף את ספינת הגטו שלנו. בסוף הסופה מופיעה השמש אשר מתחילה לעלות בליווי של שחפים. אפשר לנגוע בעצבנות ובמתח במחסנים. מישהו אומר לי שההתנגדות הפיזית להורדה תיהפך לקרב. אני מעבד רשימה של סיכום 9 המקרים הקשים ביותר המחייבים העברה מיידית לבית חולים, עושה את הסידורים לביטחונן של הנשים ההרות שבחדש התשיעי, ומכין את הסיכום הרפואי הסופי שלי.

אינני עומד בפני הפיתוי לקרוא לכם את העמוד האחרון של יומן ההפלגה שלי מבלי לשנות אות וסימן. בקשתי מכם היא שתסלחו לאיש הצעיר שהייתי, אשר לאחר ארבעה שבועות של עייפות ואחריות כבדה, נוקט בשפה כה נשגבה שיכולה להעלות חיוך. להלן, קריאה מתוך יומן ההפלגה, עמודים 40 עד 42:

יום שני, 8 בספטמבר – עמודים 40, 41, 42

היום הזוועתי ביותר שחוויתי מימי: ההגעה הזו בשעה שש בבוקר, שחר צמיג כדבק בערפל סמיך; ספינת הרפאים הזו נגררת עם מטען הכאב שלה לאורך רציפים הרוסים של נמל האמבורג, בתים עם חזיתות נקובות, עיניהם ריקות, חלולות, מנופים שהופלו, מכופפים, ענקים בגסיסתם, ספינות שמחציתן על שרטון בולטות מהמים הבוציים, עדות לחיים, גלגל הגה, לבוש אנושי תלוי על תיל. מראה ביעותים, כבכתבי דאנטה.

אנחנו נקשרים לעמודים עבים, כ-30 מטר מהגדה ומחכים עד שעה 1700, שעת קבלת הפקודה להיקשר לרציף. הערפל מתפזר לאט מאד ומגלה עיר חרבה, שחוטה, מעוותת, אבלה. על אחד הרציפים אלפי פעמוני כנסיות מברונזה שהוריקה, מיועדים להפוך לתותחים או פגזים ומחכים, לכאורה, ליום בו יקבלו זהות חדשה. סירות מנוע וספינות גרר המסתובבות בנמל מעלות גלים שצבעם כאילו צהוב, גלים ששובליהם מתנגשים אחד בשני ומיצרים כתרי מערבולות. מתח על האנייה תוך שמחכים כל העת לירידה. ד"ר מודי הזמין סירת מנוע כדי להוריד יולדת שליידתה לא נגמרת.

לבסוף, ב-1700, נעים מחדש, בגרירה, כדי להיצמד לרציף הירידה. ושם, בהיכל הנוסעים הסמוך, כוח משטרתי עצום משובץ במשטרה צבאית וחיילים מכל המינים (25,000 חיילים + שריוניות). מגופי המים לכיבוי השריפות קרובים ומוכנים. כבש ארוך מוצב ע'י מנוף, ואנחנו מורידים שלשה מקרי אלונקה קשים, כולל חולה האפילפסיה שמקבל שתי התקפות ברצף כשהוא נישא על אלונקה.

משוירד הלילה, שומעים את פצצות העומק מתפוצצות מדי 3-4 דקות, כמו בלילה שעבר. לילה סוער מאד.

יום שלישי, 9 ספטמבר:

בשעה 0600 ניתנה פקודת ירידה: מתחילים בבית החולים שלנו. החולים מקבלים את הגליונות האישיים שלהם.

להפתעתנו הגדולה, אנשינו חוצים את המעבר שבין המוני החיילים (המצוידים בקסדות, מגנים ואלות ביד) ומובלים לפתחי קרונות שבהם הם נדחסים. אני מצטרף אליהם ועולה על קרון בהמות חסר מושבים שבו הכל מתיישבים במעורב ומחכים ליציאה חדשה. ברכבת הנוסעת לליבק אני לומד (בערך בשעה 0200), כי הירידה מה- Empire Rival הייתה מאד מתונה, משום שבהגיענו להאמבורג הונחה באוניה פצצה עם השהייה ליד מחיצת חדר המכונות שלה. מדובר בפצצה "תוצרת בית" שמרכיביה: אבקת TNT, מרעום, ועיפרון השהייה, הועלו עוד בפורט-דה-בוק והוסתרו בחלות שבת. הפצצה המורכבת, הוסתרה בתוך ארגז התחבושות שעליו סיפרתי, ושעליו ישבתי במרפאה במשך ההפלגה כולה.

לפני הירידה השקטה שלנו הורדו מעפילי Ocean Vigour בכוח, תוך שמחסניה הוצפו במים ממגופי כיבוי השריפות בעת הלחימה הנואשת פנים אל פנים של המעפילים. האחרונים שנקשרו לרציף היו נוסעי Runnymede Park, שגם הם נפלו קרבן להתקפות המשטרה הצבאית ונלחמו בשצף.

מאזן רשמי וכללי של הירידה: 17 גברים ו-6 נשים פצועים, מי יותר ומי פחות; מהצד האנגלי שלשה חיילים פצועים בשברי זכוכית. חמישים מארגנים נכלאו בכלא בהאמבורג. כל הנוסעים של אניות-הכלוב ירדו באותו ערב, ושוכנו, לאחר נסיעה אחרונה במשאיות וחיטוי ב-DDT, בשני המחנות Amstau ו-Poppenhof. המחנות האלה, המוקפים בתיל דוקרני ובמגדלי שמירה עם זרקורים, נשמרו ע"י חיילי מילואים גרמנים מבוגרים, וגם לא חסרו שם כלבי שמירה-מזכרת מכאיבה של אירועים איומים לבאים החדשים.

בלילה, ווילדי ואנכי מובלים להאמבורג: אמבטיה, שולחן ערוך עם מפה, מיטה-נס! אחרי שערכנו ביקור בבית החולים אצל 17 הפצועים היהודים למחרת, הגענו לג'נבה תוך יומיים.

שנה לאחר מכן, כל היהודים שיצאו מהאודיסייה הזו הצליחו להגיע לפלשתינה, מי חוקית ומי לא. אין ספק שהאפוס של אקסודוס 47, שפורסם בהבלטה באמצעי התקשורת דאז, איפשר להאיץ את עלייתם של אלפי יהודים למקום שהפך להיות, ב-1948, מדינת ישראל. בסיכום, הרופאים של הצלב האדום הבינלאומי התרשמו, אם על פי דיווח יהודי ואם ע"י דווח אנגלי, שמלאו שליחות חשובה ומועילה, וגם תרמו לתדמית הצלב האדום הבינלאומי.

סוף.